

CAPUT IV.

Societas Herilis.

ARGUMENTUM.

CLXXXVIII. Origo servitutis | unde ejudem divisiones emergunt.
 CLXXXIX. Modus et quantitas ; | CXC. Notio societatis herilis.

§. CLXXXVIII.

ORIGO servitutis primo indaganda est. Natura enim omnes liberos fecit, æquales, alterum ab altero independentes, sine ullius in alios imperio, prærogativa, præcedentia (1). Quod enim parentibus in liberos imperium natura competere supra dictum est, id non tam parentum commodo, quam ipsorum liberorum institutum est, et exercitium jurium liberis competentium, quod a parentibus fit, non immerito censi potest. At quod hero in servos competit imperium, id heri ac familiæ commodis atque utilitatibus, non servorum per se et proxime destinatum est, et primævo æqualitatis ac libertatis statui adversatur; proindeque ejus imperii, ac servitutis origo, quæ non una est, investigari debet.

(a) Ac primo servitus perinde ut famulatus, qui nostro ævo in usu est maxime, oriri potest ex pacto, quo quis vel libertati renunciat, aut operas in commodum familiæ ac heri addicit. Causa paciscendi sæpe *inopia* est, quam actu mere benefico sublevari non recte petit is, qui alimenta vel pecunias danti, vicissim operas præstare potest. Locum ergo habet contractus permutatorius, ac innominatus inter herum ex una, et servum aut famulum ex alia parte: *do, ut facias: facio, ut des*. Altera esse causa potest *debitum*, quod si aliter expungi nequit, jus est creditori, facta novatione operas pro solutione sibi stipulandi; cum et ipsæ valorem habeant, certoque pretio æstimari queant. Fieri etiam potest, ut quis præstitis operis, receptaque vicissim mercede, etsi penitus non egeat, tamen ad pinguiorem fortunam tempore quodam aspiret, aut ob naturalem mentis hebetudinem, vel contemptum humanarum rerum aut latendi

studium servire ac famulari, quam libertate aut dominatu frui malit, erunt igitur hæc quoque causæ servilis pacti, ac servitutis seu famulatus origo quædam remota.

(b) Increscentibus inter homines bellis, mos invaluit vitam relinquendi debellatis, eosque servituti mancipandi. Unde mancipia, quasi manu capti, et servi a servando dicti sunt (2). Sed hoc quoque casu pactum quoddam inter victorem ac victum intercedere cogitandum est; neque omnis bello captus, cujus vitæ parvum est, pacisci cum victore intelligitur; nam, ut ex Hobbesio notat Puffendorffius (3), quorundam mors duntaxat differtur, arbitrio victorum, quodcumque placuerit, exigenda; uti Romæ fiebat illis, qui triumpho aut spectaculis servabantur; et non cuivis ita creditur, ut relinquatur ei tantum libertatis naturalis, quo vel aufugere, vel ministerium detrectare, vel machinari omnino malum aliquod aut damnum, si cupiat, possit; nam talis servit quidem, seu operas præstat, sed citra fidem mutuo intervenientem, vinculis tantum naturalibus coercitus, ergastulis, compedibus, aut acri custodia, eodem modo, quo bruta nobis serviunt. Igitur obligatio servi, bello parti, adversus dominum non nascitur ex simplici vitæ condonatione, aut necis dilatione, sed ex eo, quod ipsum non incarcerationum, aut vinculum teneat; quippe cum isthæc obligatio, mutua præstatione constans, ex pacto oriatur; in omni autem pacto mutua servari fides debeat. Cum beneficio ergo condonata vitæ conjuncta est fiducia, qua dominus eum in libertate corporali relinquit, ita ut, nisi intervenissent obligatio et vincula pactitia seu moralia, non modo aufugere, sed et dominum conservatorem vitæ, vita spoliare possit, durante utique inter ipsos adhuc statu belli. Ex quo consequitur, servos, qui carceribus, ergastulis, aut vinculis coercentur, ab illis, qui pacto cum domino junguntur, diversos esse; quia serviunt illi non pacto, sed ne vapulent: ideoque si aufugerint, aut dominum occiderint, nihil facere contra leges naturales. Nam vinculis ligari corporalibus, signum est, illum, qui ligat, supponere ligatum nulla obligatione seu vinculo morali satis teneri. Ita Puffendorff. loc. cit.

(c) Nativitatem inter causas originariæ servitutis recensent non pauci; quoniam vernæ, id est, proles ex ancillis natæ ad dominum ancillæ naturaliter pertinere videntur. Discrimen fieri potest inter eos, qui ultro se aliis in servitutem addicunt; et alios, qui occasione belli in servitutem redacti sunt. De prioribus, si lex aut pactum expressum non extat, æquitas et favor libertatis suadere videtur, ut proles deinceps nascituræ alimenta sub alimentis parentum, quæ a domino debentur, contineri intelligantur, eoque nomine proles servituti non sit obnoxia. Ita Puffendorffius (4). Aliter sentit de posteriore genere prolium, quando servitus eo usque extensa fuit, ut non operæ tantum, sed ipsum corpus servi ad dominum pertinere intelligeretur. At enim humana corpora non perinde, ut bestiarum,

in dominio hominum sunt, nisi ratione operarum; nec ipsa proles in dominio patris vel matris est; si quis parcendo vitæ matris, non impedit, quo minus proles nasci possit, ob id, cum remote ac negative tantum in nativitatem proles influat, ejus dominium acquirere non intelligitur: proles ipsa neque pacto, neque præcedente læsione, neque parentum potestate, quæ eousque non extenditur, servituti subjecta est. Si pro alimentis tempore educationis præstitis operæ possunt exigi, ea tanti non sunt, ut pro omni tempore in servitute teneatur. Neque hic locum habet illud: *implantata solo cedunt*; cum id, si fieri separatio possit re integra, ne quidem in implantatione et inædificatione habeat locum.

(d) Nonnulli ex SS. Patribus originem servitutis a peccato derivant, ejusque poenam esse docent, quæ in maledictione Noemi relate ad Chanaan initium sumpserit, secundum id, quod in Genesi proditum est: *servus servorum erit fratribus suis* (5). Sed peccata generaliter, ut omnium miseriarum, ita servitutis causa remota et generalis sunt ex qua de particulari casu definiri nil potest. Ad Noemi ævum, tum quidem a bellis immune, initium servitutis referri non potest; neque Noemus in servitute redigit Chanaan, sed ejus posteris prænuñciavit. Servitus etiam ex bello orta proxime a pacto derivatur, neque ulla coacta servitus potest intelligi; ergo tum ea, quæ tota voluntaria est, tum famulatus peccato adscribi non potest.

(e) Aristotelis ac Græcorum de origine servitutis opinio, qua servitute et dominatum ex aliorum barbarie et hebetudine, aliorum præstantiore natura accersit, dudum explosa est; neque enim inæqualitas perfectionum corporis mentisve naturali æqualitati ac libertati obesse potest. Si alterius præ altero excellentia, aut potius excellentiæ opinio imperium ac jus in aliorum actiones conferret; quæ esset in orbe tranquillitas, quæ libertas? Ejusdem furfuris est opinio Hobbesii, qui ex solo naturali statu, quem bellum omnium in omnes esse putat, jus invadendi alios, ac viribus imparem, devictumque in servitute detrudendi deducit.

(1) §. XV. (a.) (b.) — (2) S. Augustin. l. XIX. de civit. Dei. C. 15 et 16.

(3) Pufendorf. de J. N. et. G. l. VI, C. 3, §. 6. — (4) Idem §. 9.

(5) Gen. IX, v. 25. conf. S. Chrysost. homil. XXIX. in Genes. et S. Augustin. loc. cit.

§. CLXXXIX. Modus, ac quantitas servitutis ex legibus humanitatis, quæ pro servis quoque stant, et ejusdem origine, denique etiam ex usu aut arbitrariis Dei vel hominum legibus definiri debet:

(a) Servitus *ultronea*, quæ non occasione belli, aut ex dicta necessitate, sed spontaneo pacto orta est, eodem etiam pacto determina-

tur; neque plus juris transfert in herum, quam servus aut famulus transferre se velle expresse, aut tacite ex usu regionis, receptisque moribus declaraverit. Et quia istiusmodi servus personam domini elegit, ac personalissimam obligationem suscepit, aliis dominis citra voluntatem suam transmitti, aut vendi non potest. Quando istiusmodi servis aut famulis alimentorum loco vi pacti substituitur certa pecuniæ summa, id pretium eminens appellatur *merces*: famuli autem ac servi, qui operas pro ea præstant, *mercenarii*, ipsaque servitus et famulatus oritur ex contractu locationis et conductionis.

(b) Ultroneæ servituti opponitur *coacta*, non quod pactum non requiratur, sed quia occasione belli aut diræ necessitatis suscepta est. In utroque genere debentur operæ perpetuæ vel temporariæ, itemque omnes vel certi generis duntaxat; unde servitus aut limitata est, minus plena, et imperfecta, quæ denique in famulatum desinit; vel illimitata, plena, perfecta, seu *obnoxia*. Qui omnes operas debent, ac perpetuas, *servi* stricte appellantur; quales apud quosdam populos vix in hominum numero, et apud Romanos pro *nullis* habebantur. Etsi enim cum natura humana jura quoque humanitatis, adeoque et statum ac personam moralem retineant servi; quia tamen omnia dominis censebantur acquirere, et ab eorum penitus nutu pendere, hinc factum, ut ipsis *persona* denegarentur (3). Id etiam obtinebat olim in coacta servitute, qua censebatur promitti ministerium et obedientia absoluta. Nam qui mandatis cujusquam obedire antea obligatur, quam sciat quid iste sit imperaturus, ad omnia mandata, quæ alteri obligationi non repugnant, simpliciter et sine restrictione tenetur. Temperamenta humanitatis recenset Grotius (2).

(c) Si servus ultroneus et obnoxius ponatur, isque præstandis operis morbo, aut senio impar evadat, tamen alendus a domino est, eoquod perpetuam alimentorum certitudinem cum obligatione ad omnes operas physice ac moraliter possibles commutasse censeatur; idem non obtinet in servo minus pleno, cui solius necessitatis favor suffragatur, ne derelictus aut expositus interire debeat.

(d) Quia servus quicumque humanitatis juribus gaudet, lædi potest, et injuria affici, contra ac in bestiis contingit. Jus vitæ ac necis heris in servos competere, nec ex natura societatis herilis, nec argumento alio evincitur; quod enim a barbaris usurpatum, ac a cultioribus gentibus aliquando toleratum est, in numerum jurium referri non debet; aliud est jus castigandi; quod tamen ipsum ne in immanitatem degeneret, cavendum est (3). Supplicii loco est, servum e familia ejicere, suæque socordiae relinquere; quod si expulsus insidiari, vel nocere tentet, non vi imperii herilis, sed jure defensionis, ac belli coercendus est.

(e) Officia servorum tum positiva, tum negativa ex natura servitutis ac generalibus juris naturalis principiis haud ægre intelliguntur; eadem locis pluribus sacri codicis exponuntur, et rationibus ex religione petitis firmantur (4).

- (1) L. 32. D. de R. J. — (2) De J. B. et P. L. III, C. XIV.
 (3) L. Un. C. de emendatione servor. Adde Eccli. XXXIII, v. 25. usque ad v. 31.
 (4) Tit. II, v. 9, 10. Ephes. VI, v. 5, 6, 7, 8. Colos. III, v. 22. usque ad fin. cap. I. Petr. II, 18. seq. I. Cor. VII, v. 21, 22. I. Tim. VI, v. 1, 2. de officiis dominorum in servos agitur Eph. VI, v. 9. Colos. IV, v. 1. Eccli. VII, v. 22, 23. Job XXXI, v. 13, 14, 15. Conferendæ etiam sunt propositiones 37, 38, 51. inter damnatas ab Innocentio P. XI.

§. CXC. Ex dictis ideæ partiales notionem societatis herilis ingredientis colligi possunt :

(a) Est ea societas *inæqualis* ; nam singula operarum genera vel saltem species determinantur ab heri ; quod jus determinandi imperium herile maxime efficit. Dominus igitur et servus inæquali prorsus jure sociantur ; imo servo obnoxio præter jura humanitatis nil quidquam relinquitur, totusque transit in potestatem domini.

(b) Eadem societas *pactitia* est, ut etiam coacta servitus, ut supra dictum, sine pacto non intelligatur ; cumque factum supponat, quo congenita libertas restringitur, statum adventitium infert.

(c) *Simplex* erit societas, si herum cum servis ac famulis cogites : *composita*, si herum in societate conjugali vel parentali constitutum ponas.

(d) Finis hujus societatis est utilitas et commodum heri ; etsi enim servi quoque ac famuli alimenta vel mercedem obtineant ; tamen ipsa societas ac operæ servorum eum finem non habent. Estque id inter imperium herile in familia, et imperium principis in civitate memorabile et gravissimi momenti discrimen. Herus præcepta servis dat in suum ac familiæ commodum : imperans civiles leges fert communitati in bonum communitatis, id est, in commodum eorum, quibus imperat. Alius ergo patrifamilias ac heri, alius imperanti propositus est finis. Officium principis est, non suum, sed subditorum jura atque utilitates tueri ac provehere : officium heri non est, ut in aliorum commodum agat ; si quid facit, qua maritus et qua parens, id in suum agere commodum censetur ; similiter uxor, ac liberi suum commodum spectant, quod a re mariti, aut parentum commodis sejungi non potest. At omnia, quæ a servis præstanda sunt, non ipsorum commodis, sed heri, patrifamilias, uxoris, liberorum cedunt.

CAPUT V.

Societas composita familiæ.

ARGUMENTUM.

CXCI. Varia combinatio societatum | CXCI. Familiæ fines, jura et obligationes, ac distincta notio.

§. CXCI.

Ex societatibus simplicibus, conjugali, parentali et herili una conjunctis fit societas composita familiæ, seu domus ; ac talis familia *completa* dici potest. Si binæ quævis combinantur, secundum leges combinationum ex terminis tribus in binarios, existunt societates compositæ tres :

(a) Conjugalis cum parentali tantum, quæ primis maxime temporibus in usu fuit ; cum servi ac famuli nulli essent.

(b) Conjugalis cum herili ; quando nulli conjugibus adhuc liberi provenerunt : servi tamen, famuli ac famulæ ab obsequiis sunt.

(c) Parentalis cum herili, quando unus parens altero defuncto in eadem domo, cum liberis ac servis degit. Hanc societatem compositam imitatur cœtus hominum in eadem societate quotidiana viventium sub rectore aut directore, qui instar patrifamilias, aut sub antistita, quæ instar matrifamilias gubernationem domesticam, seu œconomicam obit in subjectos tum eos, quos alit liberorum magis, quam famulorum nomine, tum alios veros famulos, quos ad viliora munia adscitos habet : uti fit in domibus regularium utriusque sexus, in convictibus scholarium, seminariis clericorum (1).

(1) De significatione vocis : familia, paterfamilias, v. l. 195 et 196. D. de S. V. liberorum nomine etiam nepotes, ac pronepotes aliosque inferiores venire, dubium non est.

§. CXCI. Quando plures simplices societates in unam compositam coalescunt, fines simplicium non cessant ; secus ipsæ cessarent simplices societates. Quia tamen domestica societas tanquam una, et a simplicibus distincta

concienda est; idcirco peculiarem suum habere finem debet, qui in usu quotidiano finibus simplicium societatum accommodato consistit. *Quæ omnium dierum*, inquit Aristoteles (1), *a natura constituta est societas, familia dicitur: quos Charondas ομοσπινους penus socios, vel convictores, Epimenides Cres ομοκαπνους hoc est, fumi socios vel contubernales nominat.* Eosdem alii definiunt, qui ad unum panem et vinum, vel aquam vivunt. Hic usus quotidianus intelligitur accommodari finibus simplicium societatum familiam componentium, dum non modo nulla simplex societas vel socius aliarum simplicium fini obest, sed eidem adjumento et commodo est, ut fines reliquarum magis promoveantur, et singularia onera mutuo auxilio sublevantur. Ex quo salus ac perfectio familiæ existit, simulque socius partis saltem tacite socius totius evadit, ac duplicis generis jura et obligationes nanciscitur. Ex his inferes:

(a) Simples societates, earumque fines per compositam societatem familiæ non everti, nec impediri debent, ut mox dictum: ergo nec imperium, quod est in parentali, in herili ac suo modo etiam in conjugali societate per compositam societatem familiæ impeditur, vel evertitur; sed potius stabilitur, extenditur, ac perficitur. Igitur familia est societas inæqualis et rectoria, in qua sunt superiores, nempe conjuges, parentes, heri, qua paterfamilias et materfamilias; ac inferiores, nempe filii, ac filiafamilias, et servi; liberi quidem servorum domini haud sunt, nisi quos ad sua servitia speciatim destinatos habent, ex concessu, ac veluti delegatione parentum. Præcipuæ imperii partes per se penes patremfamilias sunt, nisi in negotiis matrifamilias incumbantibus.

(b) Peccant familiæ capita, si alterum alterius auctoritati detrahit: si educationi liberorum, si servorum correctioni sive injuria, sive malo exemplo impedimentum ponunt: si petulantiam, aut fastum liberorum in servos, aut servorum nequitiam, qua liberorum mores corrumpunt, impunitam esse patiantur.

(c) Gravissimis verbis officia capitum familiæ urget, et inculcat Doctor gentium: *si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior* (2). Duplex est fidem abnegandi modus, inquit Calmetus in hunc locum, verbis nimirum, et gestis. Qui aliter agit, quam credit, is ostendit, se ex animo non credere id, quod ore confitetur. Profecto, si Dei verbis crederet, negligeretne gravem adeo provinciam, liberorum nempe

educationem, et familiarium emendationem? Si acceptam fidem, promissamque æternitatem tanti faceret, quanti æstimari decet; fieri non posset, ut commendatorum sibi hominum utilitatem parum adeo curaret. Infidelis certe familiæ curam gerit (dictante nempe natura, atque adeo vehementer stimulante); quidquid boni potest, illi comparat, debitaque ope non fraudat suos. Christianus igitur suorum salutem negligens est infideli deterior. Dubium non est, hæc perinde ad matremfamilias, quam patremfamilias pertinere (3). Cura vero, quam Apostolus exigit, tam ad corpus, quam animum, statumque externum, perinde ut educatio liberorum, ac gubernatio familiæ, referenda est. Quodsi igitur naturalis hæc est obligatio capitum familiæ, ne suos deserant, et miseros esse patiantur: si domestici eo statu sunt, ut plurima peccata, et nisi consentiente, et ignaviter indulgente vel dissimulante familiæ capite peccare non possint; quot domesticorum peccata ex principiis naturæ non impunita erunt patri, ac matrifamilias?

(d) Denique ex his completa notio societatis familiaris coalescit; est nempe cœtus vel societas plurium personarum, quæ unius potestate natura aut jure, quotidiani usus causa, sociatæ sunt. Conjuges pacto primo consociantur: servos quoque pacto adscisci in familiam constat, certe facto quodam humano, at liberos ipsa natura in societate parentum collocat. Collegia quidem absque subjectione erga unam potestatem, non item domesticæ societates concipi possunt.

(1) Aristoteles l. I. Polit. c. 1. (2) I. Tim. V. v. 8.

(3) Pronunciatio sermonis in sexu masculino ad utrumque sexum plerumque porrigitur. l. 195. D. de S. V.